

Föreningen Sveriges Överförmyndare
c/o Inga-Lill Röhr, Närkevägen 1 G, 681 43 Kristinehamn
www.overformyndarna.se

REMISSYTTRANDE

Ert Dnr Ju2021/01883

2021-10-07

Justitiedepartementet

Ju.remissvar@regeringskansliet.se

Föreningen Sveriges Överförmyndares yttrande avseende betänkandet
SOU 2021:36 Gode Män och Förvaltare – en översyn.

Om FSÖ

Föreningen Sveriges Överförmyndare är en ideell organisation med cirka 800 medlemmar. Föreningens ändamål är att genom intressebevakning, kompetenshöjning och erfarenhetsutbyte främja överförmyndarverksamhet.

Inledning

Föreningen Sveriges Överförmyndare (FSÖ) är i det mesta överens med utredningens förslag även om vi önskat en total översyn av regelverket om överförmyndare och ställföreträdare. Ser man till det uppdrag utredningen haft, har utredningen lagt fram många bra förslag. I de fall förslagen i betänkandet lämnats utan kommentar instämmer FSÖ till förslagen i sin helhet.

Enligt förslaget kommer överförmyndaren att få flera nya uppgifter och även verktyg för att utföra en effektivare tillsyn, vilket är mycket efterlängtat. Det är viktigt att det säkerställs att staten flyttar motsvarande resurser till kommunerna annars riskeras överförmyndarverksamheten att utarmas på sikt och helt motverka syftet med de förslag som läggs i betänkandet.

Inrättandet av en central myndighet som ombesörjer nationella riktlinjer, vägledningar samt bistår med utbildningsmaterial bedöms leda till större rättssäkerhet för både överförmyndarverksamheterna som för ställföreträdare som då ges samma förutsättningar.

Ett nationellt ställföreträdarregister stärker rättsskyddet för hela verksamheten men främst för den enskilde huvudmannen. Ett nationellt register möjliggör till exempel kontroll av hur många uppdrag en enskild ställföreträdare har i samtliga kommuner. Idag registreras endast antalet uppdrag i respektive kommun.

Under utredningen har det framkommit att ett nationellt ställföreträdarregister kan möjliggöra för banker att erbjuda fler digitala tjänster till ställföreträdare och huvudmän.

Yttrande

Avsnitt 8

Information och stöd till huvudmannen

FSÖ motsätter sig förslaget.

Skyldigheten gäller redan enligt förvaltningslagen och behöver inte påpekas i förmynderskapsförordningen.

FSÖ tillstyrker utredningens förslag gällande tydlig och anpassad information till huvudmannen och att denna information tas fram av den centrala myndigheten som föreslås.

Det bör betonas vikten av att allt sådant arbete sker i samråd med landets överförmyndare/FSÖ och SKR.

Avsnitt 11

Överförmyndaren ska informera ställföreträdaren om vilka uppgifter som uppdraget förväntas omfatta

FSÖ motsätter sig förslaget.

Praxis är att överförmyndaren lämnar relevant information till den blivande ställföreträdaren men överförmyndaren har inte alltid all information vid ett nytt uppdrag. Det finns en problematik med att sekretessen kan brytas då information ska ges innan förordnandet är beslutat. Detta är ett problem som överförmyndaren har att brottas med då tillräcklig information måste lämnas för att hitta rätt ställföreträdare samtidigt som hänsyn ska tas till att det råder sekretess i det enskilda ärendet.

Hänsyn ska också tas till att överförmyndaren i egenskap av tillsynsmyndighet över ställföreträdaren inte har möjlighet att tala om för ställföreträdaren vilka åtgärder som ska vidtagas.

Avsnitt 16

Tydligare krav på ställföreträdarens redovisning

FSÖ instämmer delvis i förslaget.

FSÖ instämmer i förslaget om skyldighet att lämna in års- och/eller slutberättelse.

FSÖ avstyrker förslaget att ställföreträdare inte längre ska kunna befrias från redovisningsskyldighet. Vi anser att befrielse kan vara befogat då särskilda skäl föreligger, till exempel ringa tillgångar, omyndiga med ett spärrat konto.

Dock ska beslut om befrielse tidsbegränsas i max 3 år varefter omprövning ska ske.

Avsnitt 19

Kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten

FSÖ avstyrker förslaget om ”ska-krav” på genomgående av introduktion innan uppdraget startar. Det är positivt att det tas fram en introduktionsutbildning men det kan inte vara ett ”ska-krav” att förtroendevalda har genomgått utbildningen innan uppdraget startar. Inom andra politiska nämnder exempelvis socialnämnder ställs inte krav på obligatorisk utbildning för att en förtroendevald ska få utöva sitt uppdrag, det kan därför inte vara ett ”ska-krav” för överförmyndare.

FSÖ ser mycket positivt på förslaget om krav på kompetens i överförmyndarverksamheten och vill betona att punkten 2 är särskilt viktig när det gäller kommuner i Sverige som idag har ensamma överförmyndare som själva handlägger. Ensam överförmyndare måste knyta till sig ett kansli med erforderlig utbildning och erfarenhet. I de fall ensam överförmyndare ska gå in som handläggare ska samma krav på utbildning och erfarenhet gälla denne.

Avsnitt 20

Överförmyndarnämnd skall bli den obligatoriska organisationsformen

FSÖ ser flera fördelar med att överförmyndarverksamheten organiseras genom en nämnd, för att på så sätt minska sårbarheten, öka kompetensen samt inflytandet i kommunen. Vi tror också att en nämnd ökar rättssäkerheten för den enskilde och ger ökad kunskap hos ledamöterna då de får besluta i fler ärenden. FSÖ ser det dock som problematiskt att införandet av nämnd som organisationsform ska vara obligatorisk. Det finns ensamma överförmyndare i landet som till exempel genom samverkan har byggt upp en fungerande organisation med rätt kompetens och som fungerar bra, kostnadseffektivt och rättssäkert. FSÖ anser att det är bra att en ensam överförmyndare, liksom en överförmyndarnämnd, ska ha tillgång till en tjänstemannaorganisation eller utbildning och erfarenhet i enlighet med utredningens förslag 19.9 p 2.

Avsnitt 22

Överförmyndaren ska besluta i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken

FSÖ håller med i sak men vi ser behov av ett förtydligande kring när överförmyndaren ska överlämna en ansökan till rätten för prövning. Det är i förslaget oklart om överförmyndaren enbart är en beslutande myndighet eller om överförmyndaren också är att betraktas som yttrandepart. FSÖ anser att det bör framgå hur om överförmyndaren kan avslå en ansökan om god man där alla behöriga att yttra sig är eniga men överförmyndaren är av annan uppfattning (exempelvis då den enskilde kan få hjälp genom mindre ingripande åtgärder än ett godmanskap).

Avsnitt 23**Länsstyrelserna bör även fortsättningsvis ansvara för den löpande tillsynen och tillsynsvägledningen**

FSÖ tillstyrker att länsstyrelsen fortsättningsvis ansvarar för den löpande tillsynen över överförmyndaren men avstyrker att länsstyrelsen ska ansvara för den löpande tillsynsvägledningen.

FSÖ anser att den nya statliga myndigheten ska ansvara för tillsynsvägledningen.

Avsnitt 23**En ny statlig myndighet ska inrättas**

FSÖ ser det som helt avgörande att en ny statlig myndighet inrättas.

En ny statlig myndighet är en förutsättning för att förslagen i utredningen ska kunna genomföras. Inrättandet av en ny samordnande och rådgivande statlig myndighet kommer att bidra till att skapa tydlighet i överförmyndarnas och ställföreträdarnas uppdrag.

En ny statlig myndighet kommer i slutändan att vara garant för den enskildes rättssäkerhet.

Avsnitt 27**En god man skall förordnas för ensamkommande barn oavsett om de söker uppehållstillstånd i Sverige eller inte – och barn som ska stanna ska snabbt få en särskilt förordnad vårdnadshavare**

FSÖ avstyrker utredningens förslag om att en god man ska förordnas för ensamkommande barn oavsett om de söker uppehållstillstånd i Sverige eller inte. Vi ser det som en risk att barnen blir fast med en god man istället för att få en vårdnadshavare förordnad för sig.

Att socialnämnder och domstolar drar ut på handläggningen av särskilt förordnad vårdnadshavare även i de fall där ansökan föreligger interimistiskt utgör enligt FSÖ inte skäl att överlåta åt överförmyndaren att förordna ställföreträdare.

FSÖ anser att det ska bli tydligt att alla barn med uppehållstillstånd i Sverige på samma sätt som barn födda i Sverige som mister sina föräldrar ska kunna få en särskilt förordnad vårdnadshavare och att det därför ska ställas skyndsamhetskrav på såväl socialnämnd som tingsrätt.

Beträffande barn från EU-land med uppehållsrätt i Sverige och som inte söker asyl eller uppehållstillstånd, konstaterar vi att det finns en lucka i lagstiftningen. För dessa barn anser FSÖ att Lagen om god man för ensamkommande barn skulle kunna justeras på ett sådant sätt att lagen går att tillämpa för denna grupp.

När det gäller barn som avvikit anser FSÖ att det inte är förenligt med barnets bästa att ha en ordning att dessa ärenden överlämnas till Stockholms överförmyndarnämnd. Det är viktigt med ett förtydligande gällande när ett barn ska anses ha avvikit. Detta för att undvika onödig administration när ärenden måste flyttas fram och tillbaka mellan olika överförmyndare vilket inte heller inte gagnar det enskilda barnet.

Avsnitt 28

Konsekvenser för kommunerna

FSÖs bedömning är att uppskattade kostnader för kommunernas del är i underkant. FSÖ instämmer i utredningens bedömningar att flera av förslagen antingen är kostnadsbesparingar eller kostnadsneutrala. Men de förslag som bedöms öka kostnaderna är kostnadskrävande i både utökning av personal, verksamhetsutveckling och digital utveckling. Vår uppskattning av ökade kostnader leder mer i riktning det som SKR uppskattningsvis bedömer i materialet i utredningen. FSÖ anser att det är mycket viktigt att kommunerna kompenseras fullt ut för den faktiska kostnadsökning som förslaget innebär.

Övriga synpunkter

Avsnitt 5

Ett godmanskap ska upphöra om huvudmannen inte samtycker

Det är vanligt att en enskild som samtyckt till godmanskap vid anordnandet, senare tappar sin förmåga att ta ställning. Förmågan att säga nej tack till godmanskap kan finnas kvar, även om ställningstagandet inte underbyggs av en tillräcklig rättshandlingsförmåga.

I de här sammanhangen brukar det uttryckas som att huvudmannen inte längre förstår vad saken gäller. Godmanskap kan i sådana fall anordnas med stöd av läkarintyg. Det är därför logiskt att godmanskapet kan få fortsätta med stöd av ett läkarintyg, även om huvudmannen på något sätt ger tillkänna att det borde upphöra.

Förslaget i sin nuvarande form kan komma att driva upp antalet förvaltarskap vilket inte överensstämmer med principen om minsta ingripande åtgärd som gäller både förvaltar- och godmanskap. Vikten av att godmanskap inte ska anordnas om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig framhålls i utredningen under punkt 11.

Avsnitt 6

Ökad insyn för huvudmannen

FSÖ anser att det är självklart att en god man skall utöva sitt uppdrag tillsammans med huvudmannen och hålla denne löpande informerad i de fall det är möjligt. Det måste dock hållas i åtanke att själva anledningen till att en person får god man många gånger är att vederbörande inte klarar av att hantera den information som kan vara aktuell. Löpande information bör såldes bara lämnas om detta kan vara till nytta för huvudmannen. Eventuella regler bör utformas från den utgångspunkten. Det framgår inte i utredningens förslag vad som avses med undantaget vid särskilda skäl för att inte informera huvudmannen. Detta behöver förtydligas i kommande proposition och/eller genom nationella riktlinjer.

FSÖ vill också lyfta fram att det av förarbetena till nu gällande lagstiftningen framgår att uppdrag som god man eller förvaltare präglas av ett betydande mått av ideell verksamhet (SOU 2004:112 s. 823). Det är ett frivilligt uppdrag och inte fråga om en anställning. Ställföreträdaren kan därför inte förvänta sig att få ett arvode som kan jämföras med lön och som omfattar allt vad denne har utfört för sin huvudman. Det är också huvudmannen som i de allra flesta fall ska stå för arvodet. Det är viktigt att ha med sig när man ser över om ställföreträdarna ska åläggas fler uppgifter.

Avsnitt 6

Huvudmannen ska informeras om överförmyndarens granskning

FSÖ tillstyrker att huvudmannen ska få en starkare ställning och bättre insyn i ställföreträdarens uppdrag. Principiellt tycker vi det är bra att huvudmannen informeras efter genomförd granskning dock ser vi praktiska svårigheter då det är vanligt att ställföreträdaren anmäler särskild postadress vilket innebär att meddelandet inte kommer huvudmannen till del.

FSÖ anser dock att omfattningen av den föreslagna underrättelseskyldigheten behöver förtydligas. Är det granskning av nuvarande redovisningshandlingar (förteckning, årsräkning, sluträkning samt årsberättelse/slutberättelse) som avses eller åsyftas även annan granskning som sker löpande under året? Ska underrättelsen även gälla inkomna klagomål med mera? Detta behöver tydliggöras i det kommande författningsarbetet.

Avsnitt 10

Huvudmannens möjlighet att få ersättning för ekonomisk skada

FSÖ uppmärksammade under utredningen att Svenska bankföreningen föreslog att det bör utredas om bankerna skulle kunna bryta banksekretessen vid misstanke om ekonomisk brottslighet hos en ställföreträdare genom att kunna anmäla detta till överförmyndaren. En möjlighet för bankerna att anmäla misstanke om ekonomisk brottslighet till överförmyndaren torde innebära ett starkt ekonomiskt rättsligt skydd för den enskilde.

Avsnitt 12

Utbildning för ställföreträdare

En nationell utbildning höjer status för verksamheten vilket kan innebära att det blir lättare att rekrytera nya ställföreträdare. En introduktionsutbildning ger också möjlighet att ta ställning till uppdrag då man får kunskap om vad som förväntas i rollen som ställföreträdare. FSÖ ser det självklart att den nu föreslagna utbildningen ska tas fram tillsammans med överförmyndarna/FSÖ och SKR.

Avsnitt 15

Anställda ställföreträdare ska kunna förordnas när det är nödvändigt med hänsyn till den enskildes intressen

FSÖ instämmer i förslaget att en lagstadgad möjlighet att anställa ställföreträdare införs. Det finns idag en mängd förtroendevalda ställföreträdare som är professionella i utövningen av sitt uppdrag varför ordet ”professionella” bör bytas ut till ”anställda”.

Den sekretess som råder hos överförmyndaren enligt 32 kap. 4-5 §§ OSL omfattar inte en anställd på en annan förvaltning inom en kommun om han eller hon utför uppgifter såsom anställd ställföreträdare. Därför måste skyddet för den enskildes personliga uppgifter säkerställas oavsett om den enskilde utför uppgiften som anställd inom en kommun eller på ett företag.

Det är av största vikt att överförmyndaren får behålla rätten att avgöra när en anställd ställföreträdare skall anlitas.

Avsnitt 17

En tidsgräns för granskningen ska införas

FSÖ tillstyrker förslaget att en inlämnad årsräkning ska granskas inom sex månader från att den har getts in samt att överförmyndaren ska underrätta ställföreträdaren om granskningen bedöms bli försenad.

Det bör dock förtydligas att tidpunkten ska räknas från den dag som årsräkningen är komplett och därmed uppfyller kraven på vad en årsräkning respektive årsberättelse, sluträkning respektive slutberättelse ska innehålla.

Avsnitt 26

Frågor om digitalisering

FSÖ instämmer i uppfattningen att det digitala utanförskapet är ett problem för många personer som har en förordnad ställföreträdare. De olika formerna av e-legitimation som finns tillgängliga i Sverige i dagsläget erbjuder inte olika behörigheter för den enskilde. Den som har förvaltare utestängs helt från BankID. Även ställföreträdare hindras i dagsläget att utföra sina uppgifter digitalt utifrån systembegränsningar.

En ökad digitalisering är nödvändig för ställföreträdare när de utövar ställföreträdarskapet och att detta även kan underlätta för huvudmännen. I dagsläget är ställföreträdarna hänvisade till fysiska besök hos myndigheter och banker, trots att många ärenden för huvudmän borde kunna utföras helt digitalt.

FSÖ instämmer i förslaget att en framtidsfullmakt ska kunna undertecknas elektroniskt av fullmaktsgivare och vittnen. För överförmyndarnas del är det viktigt att de (få) uppgifter som lagts på överförmyndaren ska kunna utövas digitalt. Vad som menas med ”digital närvaro” behöver dock förtydligas så att det är klart framgår vilka formkrav som ska gälla för att en framtidsfullmakt ska bli legitim.

Även om det inte rymts inom utredningens direktiv så är FSÖs uppfattning att en framtidsfullmakt bör registreras, så att till exempel ett godmanskap inte anordnas i de fall där det redan finns en framtidsfullmakt som kan tas eller har tagits i bruk men utan att det går att få vetskap om den.

De som sammanställt Föreningen Sveriges Överförmyndares yttrande är styrelseledamöterna Anita Wirén Konstantis, Pernilla Andemore och Anita Holm.

För Föreningen Sveriges Överförmyndare

Anita Holm
Ordförande